

Foto: Ragnhild Mobæk

Vegetasjon og beite i Beiarn beitelag

NIBIO kartla i 2024 rode 1 i Beiarn beitelag i Beiarn kommune. Resultatene viser at området har gode utmarksbeiter. Dagens beiteutnyttelse er lav, spesielt under skoggrensa, hvor beitepotensialet er særlig stort. Flere dyr på beite er viktig for å opprettholde skjøtselen og beitekvalitetene i området.

Kartleggingene er utført på oppdrag fra Beiarn beitelag. Det er utarbeidet vegetasjonskart og avledet temakart for sauebeite. Dette er et utvidet sammendrag av resultatene fra kartleggingen.

NATURFORHOLD

Det kartlagte området er 90 km². Av dette utgjør snaufjell ca. 75 %. De resterende 25 % er under skoggrensa, som i dette området ligger på 500–600 moh. Det meste av skogen ligger i sørvendte lisider, mens fjellterrenget har en mer varierende topografi.

Det høyeste punktet innenfor rode 1 er Lurfjellet 1 135 moh.

Berggrunnen i området er dominert av marmor, stedvis med innslag av glimmerskifer, glimmergneis og tonalitt. De lettforvitterlige og rike bergartene, som er mest utbredt, gir grunnlag for et produktivt jordsmonn med rikt planteliv. Løsmassedekninga er variabel, særlig i fjellet, der det stedvis er tynt jordsmonn og bart fjell som begrenser planteveksten. Noen bratte lisider med frodig plantevekst på rasmark finnes også.

VEGETASJON

Bjørkeskogen dominerer i lisonen, men furuskog kan også forekomme. Granskog finnes som spredte, planta bestand i tidligere lauvskog. Blåbærbjørkeskog er den mest utbredte vegetasjonstypen under skoggrensa, med en dekning på 37 %. Deretter følger engbjørkeskog med 29 %, mens lav- og lyngrik bjørkeskog utgjør 12 %. Under skoggrensa utgjør det samlede myrarealet 6,5 %, hvorav det aller meste er grasmyr.

I fjellet har rishei størst utbredelse med 27 % dekning. Deretter kommer reinrosehei med 21 % og lavhei med 13 %. Den høye andelen reinrosehei gjenspeiler den kalkrike berggrunnen i området, som er en forutsetning for reinroseheias næringskrevende arter. Mose- snøleie og grassnøleie dekker begge om lag 10 % av fjellarealet, mens lågurteng utgjør 8 %. Grasmyr er dominerende myrtype også i fjellet, med drøye 4 % arealdekning. Uproduktive arealtyper som bart fjell, ur og blokkmark, dekker til sammen ca. 4 % av fjellarealet.

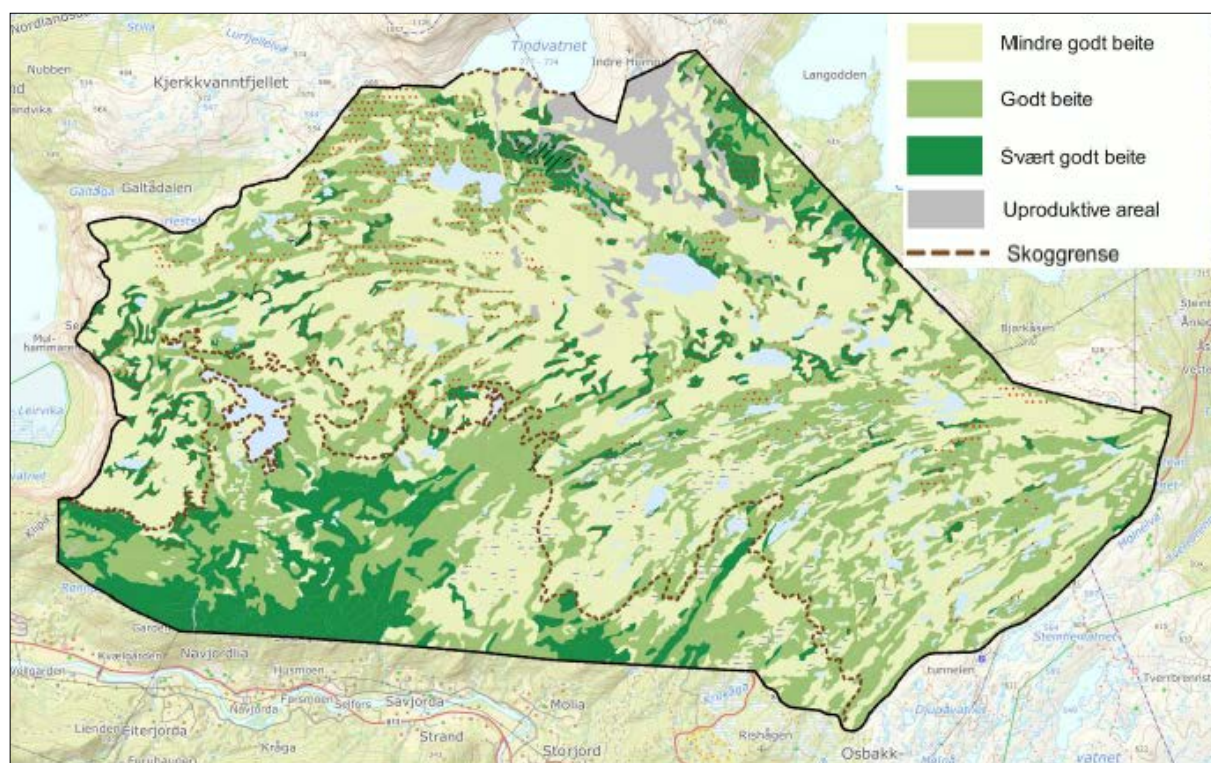
BEITEKVALITET

Om vi trekker fra de uproduktive arealtypene står vi igjen med tilgjengelig beiteareal. Dette utgjør nesten 84 km². Fordelt på tre beiteklasser utgjør «mindre godt beite» 49 %, «godt beite» 37 % og «svært godt beite» 13 %. Summen av «godt beite» og «svært godt beite» regnes som nyttbart beite for sau, og dette

utgjør 51 % av rode 1. Nyttbart beiteareal er det arealet som har god nok beitekvalitet til at det kan gi tilfredsstillende tilvekst for dyr på utmarksbeite. Resultatet for rode 1 er noe under gjennomsnittet for Nordland, der andelen nyttbart beite er 57 % og «svært godt beite» 17 %. Resultatene må likevel sies å være gode med hensyn til beitekvalitet i utmark.

Som en følge av ulikheter i geologi, løsmassedekke og topografi, varierer beitekvaliteten innad i rode 1. Både andelen nyttbart beite og andelen «svært godt» beite, er noe høyere under skoggrensa enn over, og beitene er generelt bedre i de bratte skogliene i vest enn i de slakere partiene i øst. Under skoggrensa er 30 % av arealet klassifisert til svært godt beite. Det meste av dette er engbjørkeskog. Også blåbærbjørkeskogen gir brukbare skogsbeiter, og den utgjør hoveddelen av klassen «godt» beite.

De beste fjellbeitene finnes rundt Lurfjellet, samt i Beiaraskaret og deler av Lurfjellheia. Lågurtengene utgjør hoveddelen av klassen «svært godt beite» og dekker 8 % av fjellarealet. Også grassnøleiene er viktige for beitekvaliteten i fjellet, særlig sent i beitesesongen, da de gir tilgang på fersk og næringsrik nyrøye i en periode da beitekvaliteten ellers faller i verdi. Høgstaudeengene er den mest produktive typen i fjellet. Den dekker små areal i rode 1 og bidrar

Beitekart for sau i rode 1 i Beiar beitelag.

derfor i mindre grad til beitet. Rishei dekker store areal og er den dominerende typen i klassen «godt» beite, men store deler av risheia er imidlertid av en fattig, kreklingdominert utforming som gir redusert beiteverdi.

I skogen er beitetrykket i dag lavt, men stedvis kan man fortsatt se preg av tidligere tiders høyere beiteutnyttelse med godt kultivert vegetasjon. Trenden med fallende beitetrykk gjør at tresjiktet fortettes og de beste beiteartene i feltsjiktet går ut. Den aktuelle beiteverdien vil dermed reduseres over tid.

Til tross for et beskjedent beitetrykk fra sau, er de mest produktive fjellarealene stedvis godt kultivert. Dette gjelder særlig arealer med lågurteng og grassnøleie. Beiting fra tamrein bidrar sannsynligvis også til denne kultivering. I høgstaudeengene, som finnes i bratt og steinete terreng, hvor reinen i mindre grad ferdes, er beitetrykket lavere med gjengroing av vierkratt og store bregner som resultat.

BEITEKAPASITET

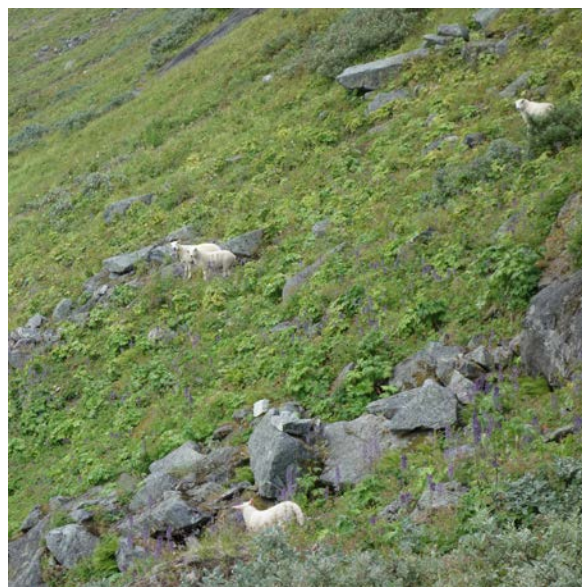
Ut ifra fordelinga av beitekvaliteter i rode 1 er beitekapasiteten anslått til 130 sau per km² nyttbart areal under skoggrensa, og 70 sau per km² nyttbart areal i fjellet.

Dette gir en beitekapasitet på 2 093 saueenheter under skoggrensa og 1 850 saueenheter i fjellet. En saueenhet tilsvarer et gjennomsnittlig daglig fôrbehov per sau i en flokk med normalt lammetall.

Avrundet gir dette en samlet kapasitet for hele rode 1 på 3 500–4 300 saueenheter. Tall fra Organisert beitebruk viser at det i hele Beiarn kommune er sluppet i overkant av 3 000 sau på utmarksbeite de siste årene. I rode 1 ble det i 2024 sluppet 573 sau.

Grasrik og beitekultivert lågurteng som representerer svært gode beiteareal i fjellet. Foto: Finn-Arne Haugen.

Sau i høgstaudeeng med oppslag av vier og store urter opp mot Lurfjellet. Foto: Michael Angeloff.

Kapasitetsberegningen har usikkerheter og må anses som veiledende. Dagens sauetetthet er likevel langt under den beregna kapasiteten, og sammen med observasjoner gjort under feltarbeidet, er det ingen ting som tyder på at beitene i rode 1 er en begrensende ressurs. Det er skogarealene som har det største beitepotensialet, men det er også her beitetrykket er lavest med gjengroing og redusert beitekvalitet som resultat.

Selv om sauetallet samlet sett er lavt i forhold til den beregna kapasiteten, kan det være mindre arealer der beitetrykket er høyt. Dette gjelder særlig i lågurtengene i fjellet, som også er ettertrakta av rein. Derfor må det også legges lokal, erfaringsbasert kunnskap til grunn, der en følger med på bruken av området og avbeitinga i vegetasjonen gjennom sesongen. Selv om sau og rein konkurrerer om de samme beitene i fjellet, synes de å ha nytte av hverandre da beitingen både hindrer gjengroing og skaper nygro i fjellbeitet gjennom sesongen.

Etter som produksjonen og næringskvaliteten i beiteplantene avtar gjennom beitesesongen, mens fôrbehovet til dyr i vekst øker, er den siste delen av beiteperioden mest kritisk med hensyn til beitekapasitet. En vurdering av avbeittingsgraden mot slutten av sesongen kan derfor gi en god indikasjon på beitetrykket.

SKJØTSEL AV BEITE OG KULTURLANDSKAP

Utmarka i Beiarn er forma gjennom menneskelig aktivitet som hogst, slått og beitebruk gjennom lange tider. Det gamle høstingslandskapet er ikke stabilt,

En høy andel engbjørkeskog gir et stort beitepotensial under skoggrensa. Lavt beitetrykk gjør imidlertid at beiteverdien er i ferd med å forringes. Foto: Finn-Arne Haugen.

men endres ved endret bruk. Beitedyr er den viktigste redskapen for å utvikle og ta vare på gode beiter i utmark. Ulike dyreslag har ulike beitepreferanser, og flere dyreslag i samme område gir dermed best skjøtselseffekt.

Sau beiter mer selektivt og har ikke behov for så stor førmengde som storfe. Sau er derfor bedre til å utnytte terreng med lav produksjon av beiteplanter. Storfe beiter gjerne på myr, der sauen sjelden går, mens sauen kan utnytte vanskelig tilgjengelig terreng. Storfe har en større kultiveringseffekt enn sau pga. større trækkeffekt, og vil ofte være nødvendig for å kultivere opp beiter der gjengroinga har kommet langt.

Andre tiltak for å fremme beitekvaliteten kan også være aktuelle, som for eksempel tynning av tresjikt og fjerning av kratt. Både kultivering gjennom beite og andre tiltak bør planlegges for å oppnå best mulig effekt. Med dagens dyretall kan ikke alt areal holdes i hevd, og derfor må utvalgte areal prioriteres ved

skjøtselstiltak. Det er på rike vegetasjonstyper en vil ha mest igjen for tiltak. Tynning i engbjørkeskog eller oreskog kan gi godt resultat. I blåbærskog og på fattigere mark må en være forsiktig med tynning, da det kan medføre uttørking av jordsmonnet, og dermed motsatt effekt enn hva som er ønsket. I sumpskoger har trærne en drenerende effekt og tynning her vil kunne gi økt forsumping.

Tynning i rik engbjørkeskog kan gi mye stubbeskudd. Derfor er det viktig å sette på nok dyr i etterkant slik at effekten utnyttes og får varig verdi. I motsatt fall risikerer man at situasjonen etter noen år blir verre enn den var før tiltaket.

FORFATTERE:

Magnus Stenbrenden og Finn-Arne Haugen.